

EI R2009:16

Halvårsrapport om elmarknaden

april–september 2009

Energimarknadsinspektionen
Box 155, 631 03 Eskilstuna
Författare: Anna Berr, Elin Söderlund, Marie Pålsson,
Thomas Björkström och Thomas Truedson
Copyright: Energimarknadsinspektionen
Rapporten är tillgänglig på www.ei.se
Formgivning: Jupiter Reklam
Foto: iStockphoto, Matton
Illustration: Maja Modén
Tryck: Danagårds Grafiska, december 2009

Förord

Energimarknadsinspektionen har i uppgift att följa, analysera och informera om utvecklingen på elmarknaden.

I rapporten presenteras statistik över utvecklingen på elmarknaden under det gångna halvåret, april till september 2009. Rapporten syftar till att bidra till en ökad kunskap och förståelse för utvecklingen på elmarknaden. Ambitionen är att ge en så heltäckande bild av marknadens utveckling som möjligt. Bland annat beskrivs elproduktion, elanvändning samt prisutveckling. EI presenterar även löpande statistik om elmarknaden på inspektionens webbplats, www.ei.se.

Arbetet med rapporten har letts av Anna Berr. Projektgruppen har bestått av Elin Söderlund, Marie Pålsson, Thomas Björkström och Thomas Truedson.

Eskilstuna den 3 december 2009.

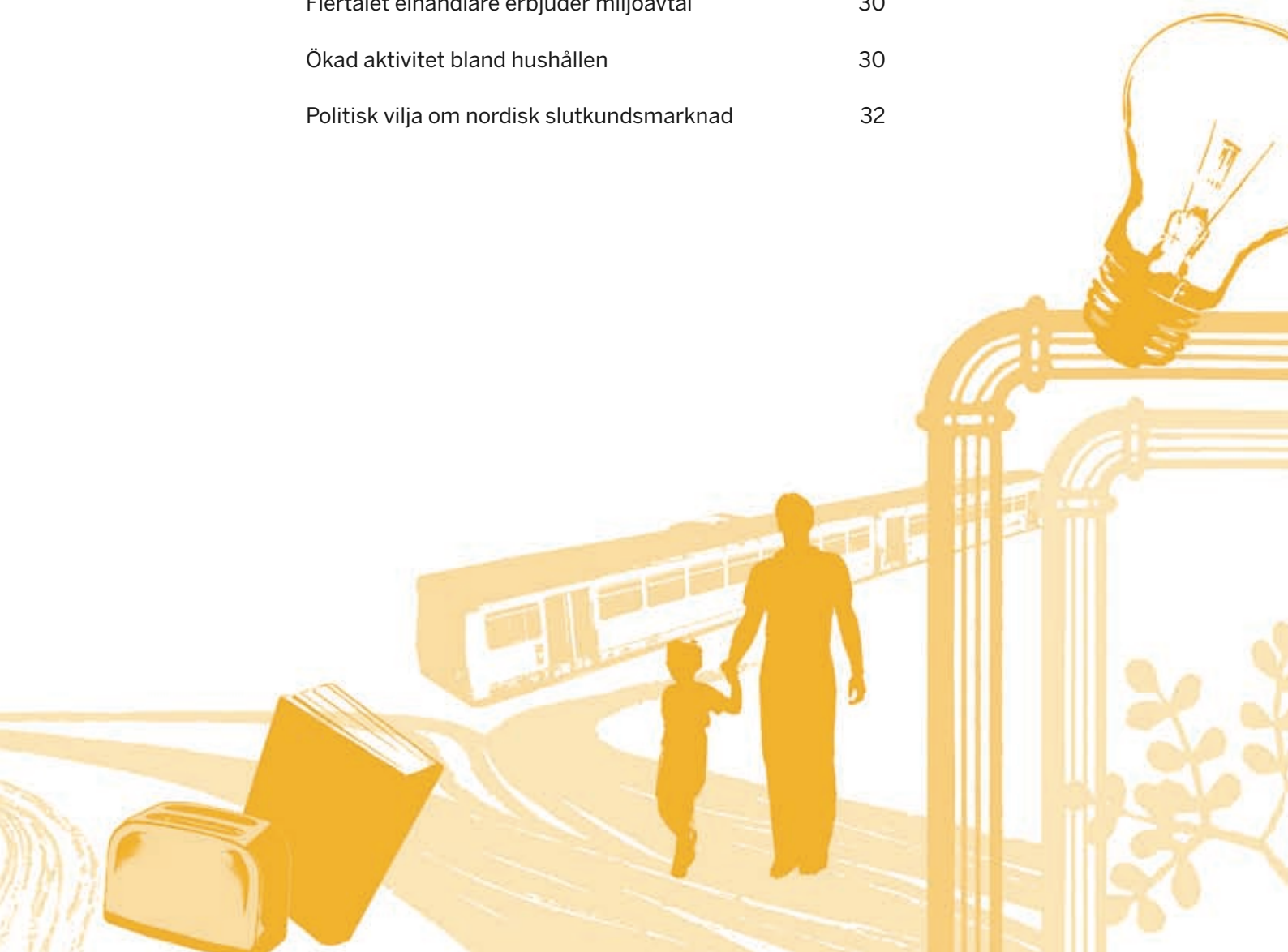
Yvonne Fredriksson
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning	4
Elproduktion	5
Minskad elproduktion i Norden	6
Problem i kärnkraftverk bidrog till en kraftigt minskad svensk elproduktion	7
Elanvändning	9
Minskad elanvändning i alla nordiska länder	10
Rekordlåg elanvändning i Sverige	11
Elkraftsutbyte	13
Nordisk nettoimport av el	14
Även i Sverige dominerade importen	16
Överföringsförbindelser i Norden	17
Prisutveckling på råkraftsmarknaden	19
Nedgång i priserna på Nord Pool	20
Stora skillnader mellan prisområdena i Norden	21
Sverige föreslås delas in i fyra elprisområden	23
Minskad handel på Nord Pools spotmarknad	24

Slutkundsmarknaden	25
Elhandeln den största delen av kundernas totala elkostnad	26
Fler än 120 elhandlare att välja mellan	26
Rörligt prisavtal den vanligaste avtalsformen	26
Gynnsamt halvår för elkunden	27
Stora prisskillnader mellan elhandlarna	28
Tillsvidarepriset det dyraste alternativet för kunden	29
Vanligt med fasta avgifter i elhandeln	30
Flerparten elhandlare erbjuder miljöavtal	30
Ökad aktivitet bland hushållen	30
Politisk vilja om nordisk slutkundsmarknad	32

Sammanfattning

Den globala lågkonjunkturen har fortsatt att påverka ekonomin, vilket gjorde att perioden april till september 2009 karaktäriserades av lägre elproduktion, svagare efterfrågan på el och sjunkande elpriser.

Den nordiska elproduktionen var 13 procent lägre under det aktuella halvåret 2009 än under samma period 2008 och 2007. I både Norden och Sverige minskade såväl vattenkrafts- som kärnkraftsproduktionen jämfört med de två senaste åren. Den vindkraftsbaserade elproduktionen i Sverige var däremot betydligt högre under halvåret 2009 jämfört med 2008 och 2007. Totalt ökade vindkraftsproduktionen med drygt 80 procent.

Tillgängligheten i de svenska kärnkraftverken var mycket låg under hela perioden. Periodens bottennotering skedde den 1 september då tillgängligheten endast var 25 procent av full kapacitet, vilket kan jämföras med 45 respektive 48 procent för åren 2008 och 2007.

Totalt sett låg Nord Pools systempris på en lägre nivå jämfört med halvåret 2008. Det genomsnittliga systempriset blev drygt 18 procent lägre än förra årets pris. De tyska spotspriserna var, för ovanlighetens skull, periodvis lägre än de nordiska. En bidragande orsak till samstämdheten i spotpriserna mellan Norden och Tyskland var den låga efterfrågan.

Under perioden kunde en ökad aktivitet registreras hos elkunderna. Antalet byten var sammantaget 35 procent högre än motsvarande period föregående år och 20 procent högre än 2007. Sammanlagt var drygt 800 000 hushållskunder aktiva på elmarknaden under perioden, antingen genom att byta elhandlare eller genom att byta avtal med sin befintliga elhandlare. Detta motsvarar nära var femte hushållskund på den svenska elmarknaden.

Den globala lågkonjunkturen innebar under perioden lägre inköspriser på el för elhandlarna vilket generellt sett ledde till lägre elpris för kunderna. För villakunden med avtal om rörligt pris motsvarade prisskillnaden mellan det aktuella halvåret 2008 och motsvarande period 2009 en möjlig minskad årskostnad med 1 700 kronor. För den genomsnittlige lägenhetskunden var motsvarande siffra drygt 300 kronor.

För första gången någonsin är den vanligaste elavtalsformen bland svenska hushåll rörligt prisavtal. I september 2009 hade mer än var fjärde kund avtal om rörligt pris, jämfört med var femte kund samma månad 2008.

Elproduktion

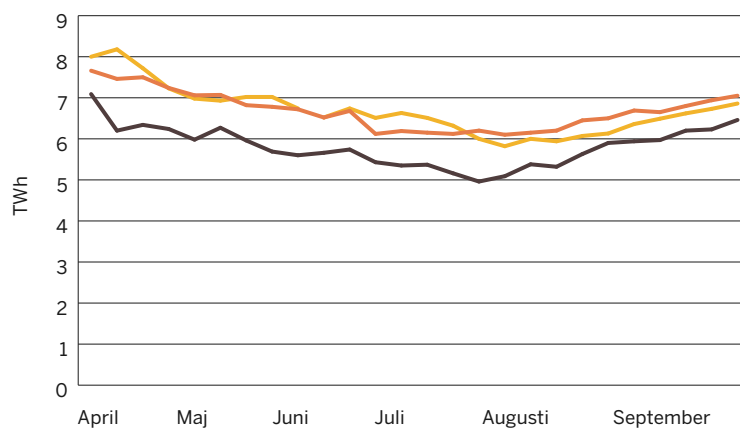
Elproduktion

Minskad elproduktion i Norden

Den totala¹ elproduktionen i Norden uppgick under perioden april–september 2009 till 151 TWh, vilket var hela 13 procent lägre än under samma period både 2008 och 2007. Av figur 1 framgår att produktionen var lägre än tidigare år under halvårets samtliga månader. Den huvudsakliga förklaringen till den förhållandevis låga produktionen var den minskade efterfrågan på el inom industrin som följde av den globala ekonomiska tillbakagången. Andra förklaringar var ogynnsamma förhållanden för vattenkraftsproduktion i Norge och Sverige samt problemen i de svenska kärnkraftverken.

Den största produktionsminskningen skedde i Norge vars produktion sjönk med 16 procent jämfört med samma period 2008 och 2007. Utöver den fallande efterfrågan på el berodde Norges minskade produktion på låg fyllnadsgrad i vattenmagasinen under stora delar av halvåret. Därutöver hade producenterna svårigheter att få avsättning för sin produktion då Sydnorges exportmöjligheter till Sverige var kraftigt reducerade till följd av skadade överföringskablar. I Sverige minskade elproduktionen med 12 procent jämfört med samma period föregående år och 11 procent jämfört med 2007. Även den finska elproduktionen minskade under halvåret jämfört med de två föregående åren. I Danmark ökade elproduktionen något jämfört med samma period föregående år, bland annat som en följd av gynnsamma vindförhållanden.

Figur 1. Elproduktion i Norden per vecka

■ Sommarhalvåret 2007
 ■ Sommarhalvåret 2008
 ■ Sommarhalvåret 2009

Källa: Nord Pool

Vattenkraften utgör mer än hälften av elproduktionen i Norden. Därför har fyllnadsgraden i de nordiska vattenmagasinen stor betydelse för hur mycket el som kan produceras. Tabell 1 visar att vattenkraftsproduktionen minskade med 16 procent i Norden jämfört med samma period 2008. Minskningen jämfört med de två tidigare halvåren var relativt sett störst i Norge, en minskning med cirka 11 TWh. Den sammanlagda fyllnadsgraden i de nordiska vattenmagasinen var under det normala² under stora delar av halvåret. Fyllnadsgraden i de nordiska vattenmagasinen är vanligtvis

¹ Med Norden avses i denna rapport Sverige, Norge, Danmark och Finland.

² Med normalt avses medianvärdet för perioden 1990–2006.

på en nivå kring 30 procent innan snösmältningen, som inträffar med start i april månad. I ingången till april månad 2009 låg fyllnadsgraden på 26 procent. Situationen förbättrades dock och i slutet av september hade magasinen nått normala nivåer.

Den totala kärnkraftsproduktionen i Norden minskade med 17 procent.

Tabell 1. **Elproduktion i Norden per kraftslag, TWh**

Kraftslag	april – sept	april – sept	april – sept	Förändring 2009 jämfört med 2008
	2007	2008	2009	
Vattenkraft	97,82	100,23	84,32	- 16 %
Kärnkraft	39,62	39,40	32,74	- 17 %
Övrig kraft ³	36,61	34,44	34,12	- 1 %
Totalt	174,05	174,07	151,18	- 13 %

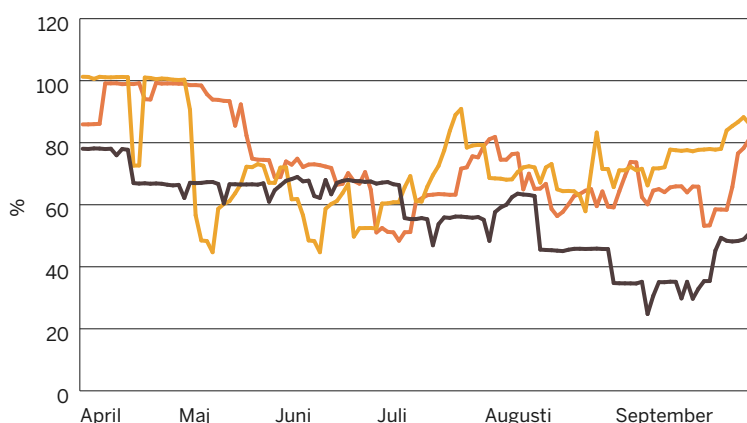
Källa: Nord Pool

Problem i kärnkraftverk bidrog till en kraftigt minskad svensk elproduktion

Tillgängligheten i de svenska kärnkraftverken var mycket låg under april–september 2009. Figur 2 visar att bottennoteringen inträffade den 1 september då tillgängligheten endast var 25 procent. Då uppgick kapaciteten i Ringhals 4 till 95 procent och i Oskarshamn 1 till 76 procent. Sveriges övriga åtta reaktorer var ur drift på grund av underhållsarbete. Kapaciteten i de svenska kärnkraftverken är normalt sett relativt hög under inledningen av sommarperioden. Kapaciteten går sedan ned något under semestermånaderna och i slutet av perioden pågår vanligtvis underhållsarbete. Lägsta kapaciteten under 2008 var 45 procent och under 2007 48 procent.⁴

Ringhals 1 var den reaktor som hade störst problem under perioden. Den beräknade återstarten efter revisionen var initialt planerad till den 19 maj men den 30 september var reaktorn fortfarande inte i drift. De upprepade förseningarna berodde inledningsvis på underhållsproblem. I juli satte Strålskyddsmyndigheten Ringhals 1 under särskilda utredningsåtgärder efter att ha riktat kritik mot den bristande säkerhetskulturen vid anläggningen. Detta innebar att driftsättningen sköts upp ytterligare.

Figur 2. **Tillgänglighet i kärnkraften**

■ Sommarhalvåret 2007
■ Sommarhalvåret 2008
■ Sommarhalvåret 2009

Källa: Montel Powernews

³ Kategorin övrig kraft består framförallt av värmekraftsproduktion. I kategorin ingår också vindkraft samt en viss del av oljekondens och annan reservkraft.

⁴ I början av 2008 var den tillgängliga kapaciteten i Sveriges samlade kärnkraft 101 procent. Det är möjligt att köra enskilda kärnkraftverk (temporärt) på en större effekt än den installerade kapaciteten.

Även den vattenkraftsbaserade elproduktionen var lägre under april–september än motsvarande period tidigare år, sex procent lägre än föregående år och fyra procent lägre än 2007. I likhet med kärnkraftsproduktionen inleddes det aktuella halvåret med låg vattenkraftsproduktion. I slutet av juli tog den fart igen och under september var vattenkraftsproduktionen något högre än under samma månad de föregående åren. Den låga produktionen inledningsvis berodde främst på underskott i vattenmagasinen och en lägre efterfrågan. Ökningen mot slutet av perioden berodde i första hand på kraftigt ökad tillrinning till magasinen och en produktionsvilja hos producenterna för att inte riskera överfulla vattenmagasin under hösten.

Som en följd av de senaste årens stora vindkraftsutbyggnad var den vindkraftsbaserade elproduktionen betydligt högre under april–september 2009 jämfört med samma period de två senaste åren. Totalt ökade vindkraftsproduktionen med 83 procent jämfört med samma period 2008 och 2007. Detta är ett tydligt resultat av den stora investeringsviljan som har funnits inom vindkraftssektorn de senaste åren.

Tabell 2. **Elproduktion i Sverige per kraftslag, TWh**

Kraftslag	april – sept 2007	april – sept 2008	april – sept 2009	Förändring 2009 jämfört med 2008
Vattenkraft	29,8	30,4	28,7	-6 %
Vindkraft	0,6	0,6	1,1	+83 %
Kärnkraft	29,4	29,3	22,2	-24 %
Övrig värmekraft ⁵	4,8	5,3	5,4	+3 %
Total	64,6	65,6	57,4	-13 %

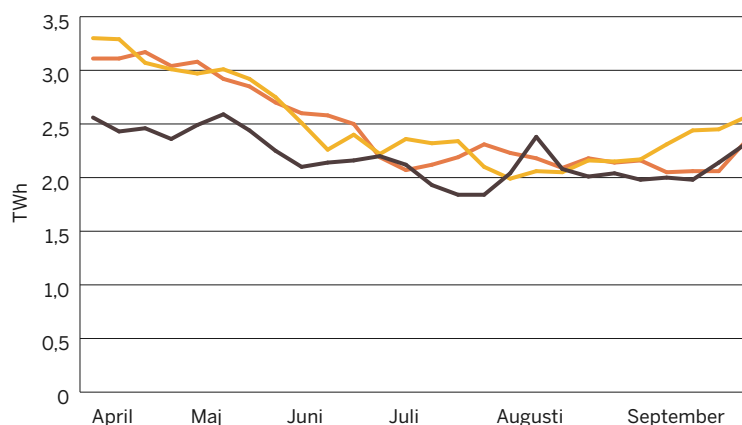
Källa: Svensk Energi

I figur 3 illustreras hur den totala elproduktionen i Sverige utvecklades under april–september. Halvåret inleddes med en minskad produktion på drygt 20 procent jämfört med samma tid 2008 och 2007. Den svaga inledningen berodde framför allt på den låga kärnkraftsproduktionen i kombination med lägre vattenkraftsproduktion än normalt. Under senare delen av perioden närmade sig elproduktionen tidigare halvårs nivåer. Den lägsta produktionen inträffade under andra veckan i juli och uppgick då till 1,84 TWh. Detta var 21 respektive 16 procent lägre än motsvarande perioder 2008 och 2007.

■ Sommarhalvåret 2007
■ Sommarhalvåret 2008
■ Sommarhalvåret 2009

Källa: Svensk Energi

Figur 3. **Elproduktion i Sverige per vecka**

⁵) Kategorin övrig värmekraft består framförallt av värmekraftsproduktion. I kategorin ingår också kondenskraft samt gasturbinskraft.

Elanvändning

Elanvändning

Minskad elanvändning i alla nordiska länder

Som en följd av den globala konjunkturedgången uppvisade alla nordiska länder en minskning av elanvändningen under april–september 2009 jämfört med samma period föregående år, se tabell 3. Totalt uppgick elanvändningen under perioden till 156 TWh, en minskning med åtta procent jämfört med förra året.

Norge påvisade den största minskningen, elva procent. Minskningen berodde till stora delar på nedgången i den norska aluminiumproduktionen. Elanvändningen i Finland minskade med tio procent och berodde framförallt på en minskad elförbrukning i den finska massa- och pappersindustrin. Även i Sverige bidrog det ekonomiska läget till neddragningar i produktionen med minskad elanvändning som följd. Försvagningen av den svenska kronan gav däremot den svenska massa- och pappersbruksindustrin en konkurrensfördel gentemot exempelvis dess finska konkurrenter. Detta dämpade nedgången i den svenska elanvändningen något. I likhet med övriga nordiska länder minskade elanvändningen även i Danmark. Minskningen var sex procent jämfört med samma period 2008.

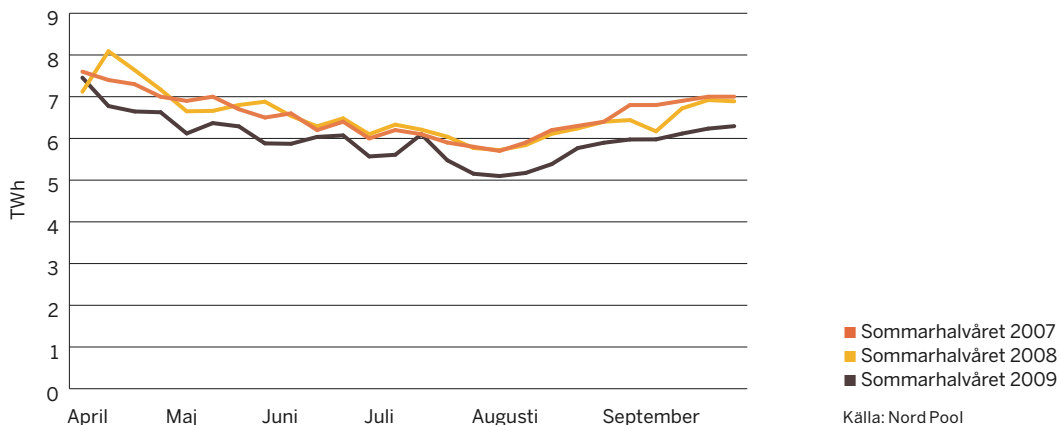
Tabell 3. **Elanvändning per land**

	april – sept 2007 TWh	april – sept 2008 TWh	april – sept 2009 TWh	Antal förbrukade kWh per invånare 2009
Sverige	62,1	61,0	57,4	6 197
Norge	52,1	53,6	47,8	9 956
Finland	40,1	39,0	35,2	6 600
Danmark	16,6	16,6	15,7	2 841

Källa: Nord Pool

Trots den ekonomiska tillbakagången inleddes den aktuella perioden med en högre elanvändning jämfört med 2008 vilket visas i figur 4. Detta berodde till stora delar på ett ökat uppvärmningsbehov till följd av de förhållandevis låga temperaturerna. Redan i mitten av april sjönk dock elanvändningen och föll under såväl 2008 som 2007 års nivå. Den låga elanvändningen höll i sig under hela perioden.

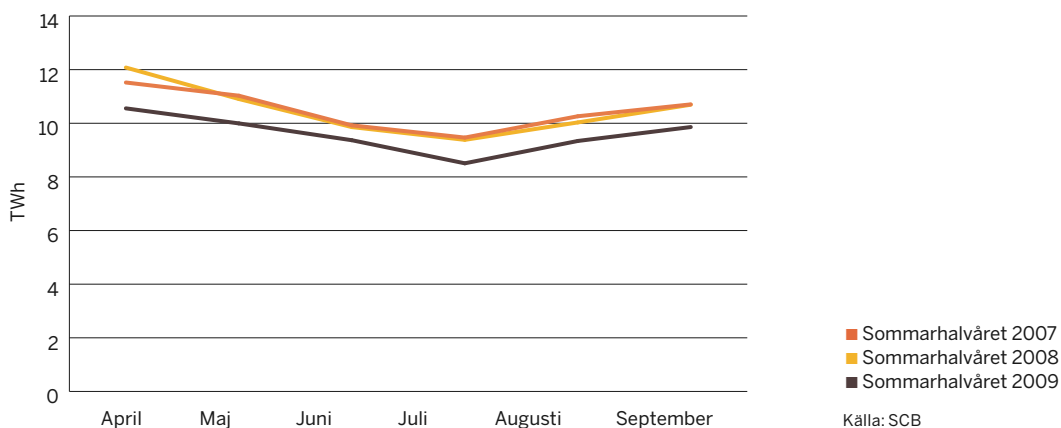
Figur 4. Elanvändning i Norden per vecka

Rekordlåg elanvändning i Sverige

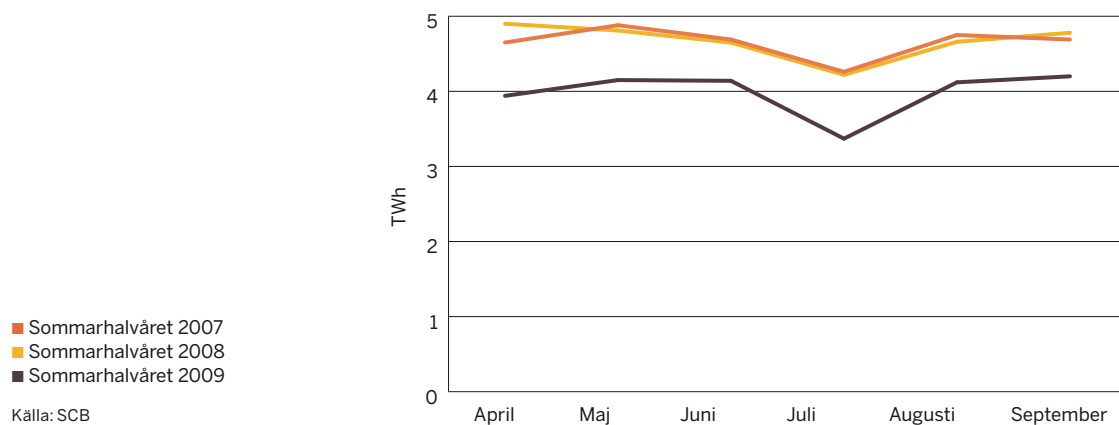
Den svenska elanvändningen uppgick under april–september 2009 till drygt 57 TWh. Elanvändningen har inte varit lägre någon gång under motsvarande period de senaste tjugo åren. I jämförelse med samma period 2008 och 2007 minskade användningen med drygt åtta procent. Figur 5 visar tydligt att elanvändningen låg på en lägre nivå under hela perioden jämfört med de två senaste åren.

Figur 5. Elanvändning i Sverige per månad

Av de olika användningskategorierna var det industrin som minskade sin användning mest. Figur 6 visar att industrin⁶ minskade sin elanvändning med cirka 15 procent jämfört med samma period 2008 och 2007. Minskningen berodde på att flera industrier drog ned produktionen kraftigt under sommarmånaderna på grund av minskad orderingång. Hushållens elanvändning låg på samma nivå som tidigare år. På kort sikt har hushållen varken samma möjlighet eller samma incitament att minska sin elanvändning som exempelvis industrier och företag har.

Figur 6. **Elanvändning för kategorin mineralutvinning och tillverkningsindustri per månad**

⁶ Industri definieras enligt SCB:s kategorisering som mineralutvinning och tillverkningsindustri.

Elkraftsutbyte

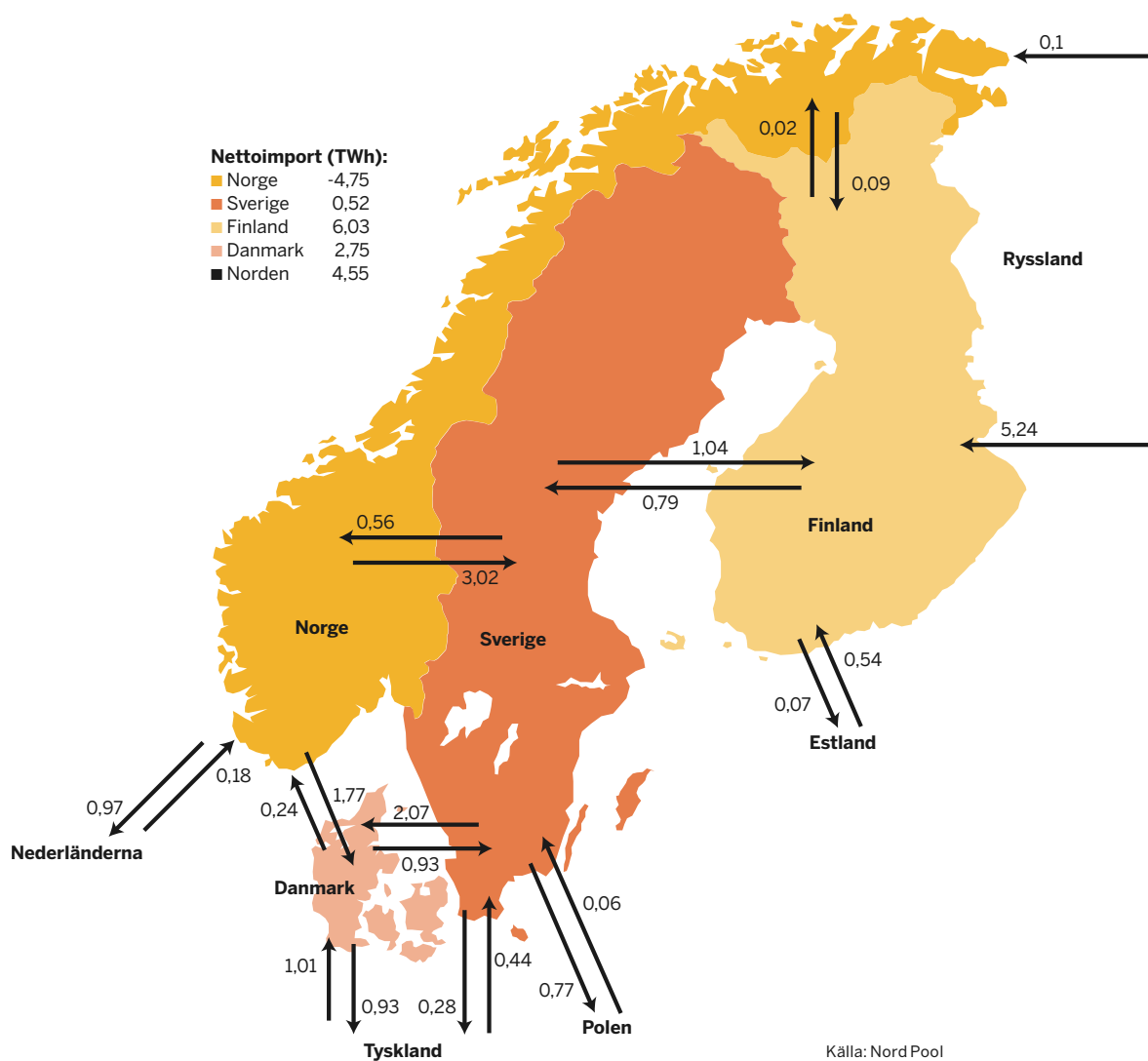
Elkraftsutbyte

Nordisk nettoimport av el

Norden nettoimporterade 4,55 TWh under april–september 2009, se figur 7. Detta är en relativt stor förändring jämfört med samma period de två senaste åren då Norden nettoexporterade 0,9 TWh respektive 1,2 TWh. Att Norden hade en nettoimport av elkraft under perioden berodde till stora delar på den minskade vattenkraftsproduktionen i Norge och Sverige samt en mindre svensk kärnkraftsproduktion än normalt. Under perioden hade dessutom Europa relativt låga elpriser vilket hade en dämpande inverkan på den nordiska exporten. Importen till Finland från Ryssland var sedvanligt stor.

Norge var det land i Norden som stod för den största exporten av kraft under halvåret och merparten gick till Sverige. Under stora delar av perioden hade Norge mindre export än normalt via NorNed-kabeln till Nederländerna. Minskningen berodde delvis på lägre priser i Nederländerna och Europa men även på problem med själva kabeln.

Figur 7. Elkraftsutbyte för Norden

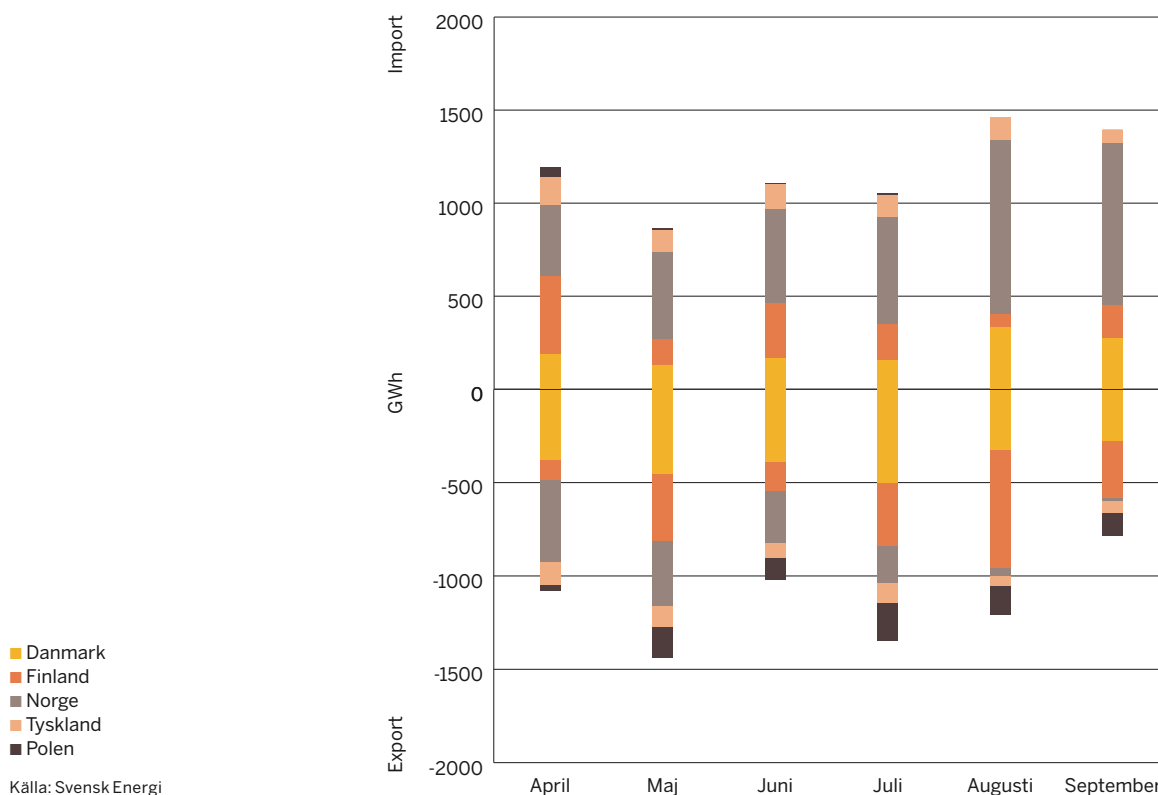

Även i Sverige dominerade importen

Sveriges bruttoimport av elkraft under perioden april–september 2009 var större än bruttoexporten, till skillnad mot samma period föregående år. Bruttoimporten uppgick till 1,79 TWh och kom till största delen från Norge medan bruttoexporten uppgick till 1,15 TWh och gick huvudsakligen till Danmark, se figur 8. Samma period föregående år uppgick importen till 6,76 TWh och exporten till 9,42 TWh.

Perioden inleddes med att Sverige exporterade mycket kraft till både Norge och Danmark samtidigt som stora volymer importerades från Finland och Tyskland. Under maj och augusti ändrades flödet mellan Sverige och Finland och Sverige nettoexporterade till Finland. Det omvända flödet berodde på att Rysslands export till Finland minskade betydligt. Under den senare delen av perioden försvagades Sveriges kraftbalans, mycket till följd av den låga tillgängligheten inom svensk kärnkraftsproduktion, vilket gjorde att importen från Norge och Tyskland ökade samtidigt som exporten till Danmark minskade.

Figur 8. **Elkraftsutbyte i Sverige**

Sedan i mars 2008 var överföringskapaciteten mellan Sverige och Sydnorge kraftigt reducerad. Detta berodde initialt på kabelbrott i Oslofjorden. Driftsättningen var planerad till juni 2009 men på grund av en explosion under de avslutande spänningssättningarna så försenades driftsättningen. I oktober återvände alla kablar i normal drift med en överföringskapacitet på 2 050 MW i riktning Sverige och 2 000 MW i riktning Norge.

Överföringsförbindelser i Norden

För att öka kapaciteten och driftsäkerheten i det nordiska kraftsystemet har ett antal elförbindelser identifierats av de nordiska stamnätsföretagen som prioriterade och ska förstärkas, se figur 9.

Figur 9. Prioriterade förstärkningar av stamnätet i Norden

- 1 Fenno–Skan 2
- 2 Stora Bält
- 3 Sydvästlänken
- 4 Järpströmmen–Nea

Källa: Nordel

En av dessa prioriterade förbindelser är **Nea–Järpströmmen** som förbinder Nea i Norge och Järpströmmen i Sverige. Ledningen har successivt förstärkts sedan den togs i drift år 1960 men någon ytterligare förstärkning är inte längre möjlig. En ny förbindelse kommer därför att byggas. Förbindelsen kommer i inledningsskedet ha en överföringskapacitet om 200 MW. Men när förstärkningarna av nätet på den norska sidan har genomförts beräknas överföringskapaciteten bli 750 MW. Ledningen började förstärkas 2008 och delar av det nya nätet togs i bruk under oktober 2009. På grund av svåra markförhållanden försenades driftsättningen av vissa avsnitt. Hela ledningen planeras vara i drift till våren 2010. För att säkra elförsörjningen i bland annat Åreregionen under kommande vinter tillåter Energimarknadsinspektionen därför Svenska Kraftnät att tillfälligt höja spänningen på den befintliga ledningen.

Utbyggnaden **Fenno–Skan 2** som sträcker sig mellan Finnböle i Sverige och Rauma i Finland är också den en prioriterad nätförstärkning. Redan 1989 lades en kraftförbindelse mellan dessa två platser med en kapacitet om

800 MW. På grund av framtida ökade krav på överföringskapacitet behöver förbindelsen byggas ut. Den nya kabeln kommer att få samma sträckning som den befintliga och en överföringskapacitet på 500 MW. Kabeln började byggas under våren 2008 med en beräknad driftsättning under hösten 2010.

Syftet med **Sydvästlänken** är att minska de överföringsbegränsningar som finns från Mälardalsregionen till södra Sverige och mellan södra Norge och Sverige. Sydvästlänken kommer att byggas i tre delar med knutpunkt vid Jönköping och beräknas få en kapacitet på 1 200 MW. Från knutpunkten går en länk söderut till Skåne, den andra går norrut till Hallsberg och den sista sträcker sig västerut till Norge. Svenska Kraftnät bygger den svenska delen medan den del som byggs i Norge finansieras av det norska stamnätsföretaget Statnett. Hela Sydvästlänken beräknas tas i drift 2015/2016.

Stora Bält-förbindelsen förbinder östra och västra Danmark och syftar till att minska prisskillnaderna mellan de två områdena. Överföringen beräknas till 600 MV och planeras tas i drift i augusti 2010.

Den 9 juli skrev Svenska Kraftnät under ett intentionsavtal med sina motsvarigheter i Lettland och Litauen. Avtalet syftar till att bygga en överföringsförbindelse mellan Sverige och Litauen samt att förstärka stamnätet i Litauen. Avtalet avser även att stödja utvecklingen mot en väl fungerande baltisk elmarknad.

Prisutveckling

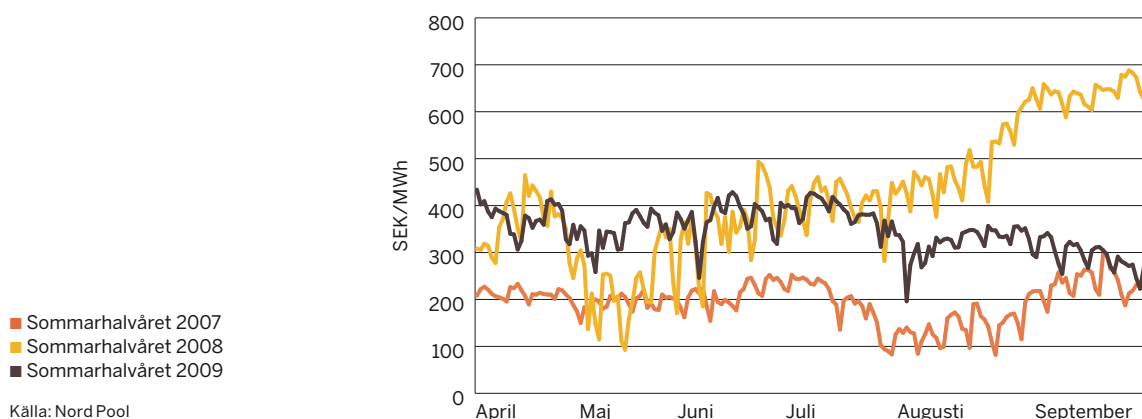

Prisutveckling på råkraftsmarknaden

Nedgång i priserna på Nord Pool

Nord Pools systempris hade under halvåret en nedåtgående trend, se figur 10. Det genomsnittliga systempriset på Nord Pool uppgick under perioden till 347 kronor per MWh till skillnad från föregående år då det genomsnittliga priset uppgick till 425 kronor per MWh. 2007 var medelpriset 195 kronor per MWh.

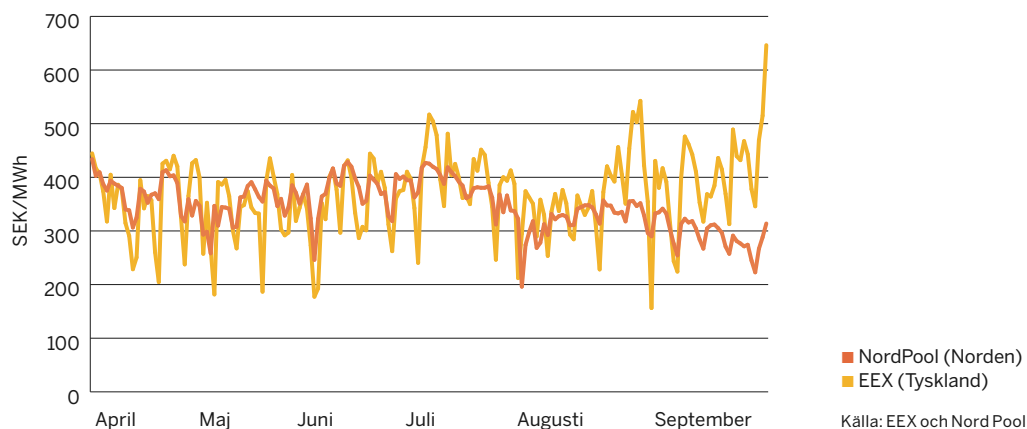
Figur 10. Utvecklingen av Nord Pool systempris

Starten på vårfloden i april innebar, som normalt, en viss prisnedgång. Efter vårfloden låg systempriset på en relativt jämn nivå fram till juli. Ett kortvarigt prisfall skedde i månadsskiftet maj–juni som en följd av ovissheten kring en fortsatt nedgång i efterfrågan på energi. Dessutom var tillrinningen kraftig vilket bidrog till en ökad produktion av vattenkraft. Från juli och framåt var det främst två faktorer som karakteriserade de nordiska spotpriserna på el; höga priser i Sverige på grund av underskottet i kärnkraftsproduktionen och låga priser i Norge till följd av stora mängder nederbörd. Resultatet blev att systempriset höll sig på en jämn nivå, men med stora prisområdesskillnader. I september föll systempriset på grund av fallande priser på utsläppsrätter.

I figur 11 jämförs prisutvecklingen på Nord Pool med prisutvecklingen på den tyska elbörsen EEX. Korrelationen var under aktuellt halvår stor mellan prisutvecklingen på Nord Pool och prisutvecklingen på EEX. De tyska spotspriserna var, för ovanlighetens skull, periodvis under de nordiska. Ett bidragande skäl till att priserna i Norden och Tyskland låg så nära varandra var den låga efterfrågan, som präglade både Norden och Tyskland. Därtill resulterade den låga magasinsfyllnadsgraden i Norden i att kolkondensproduktion användes som produktionskälla i både Norden och Tyskland, vilket gav utjämnade priser mellan områdena.

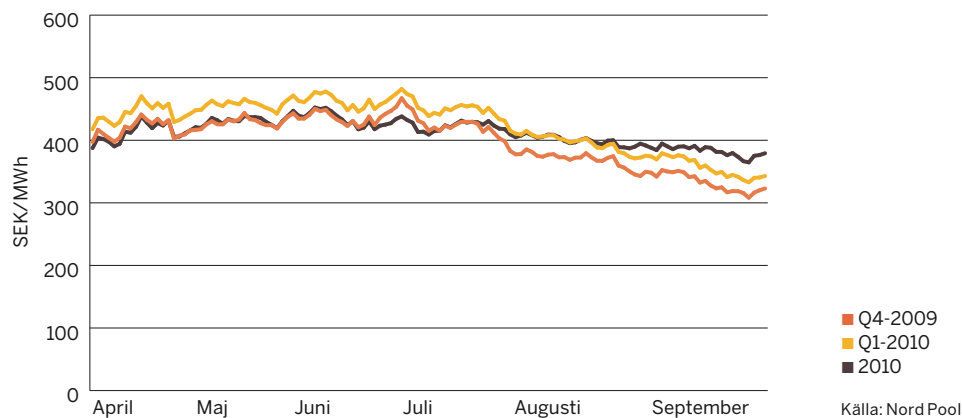
Figur 11. Prisutvecklingen på Nord Pool och EEX

Terminspriserna för el låg på en relativt jämn nivå under perioden, delvis på grund av små variationer i bränslepriserna.

Figur 12 visar prisutvecklingen för terminskontrakt som var tillgängliga på Nord Pool under april–september 2009. Det som drog upp priserna i början av perioden var en mer positiv syn på den framtida världsekonomin. I slutet av halvåret visade terminspriserna en svagt nedåtgående trend, framförallt i kontrakten närmast i tiden, på grund av prognoser om regn och förväntan om en ökad kärnkraftsproduktion.

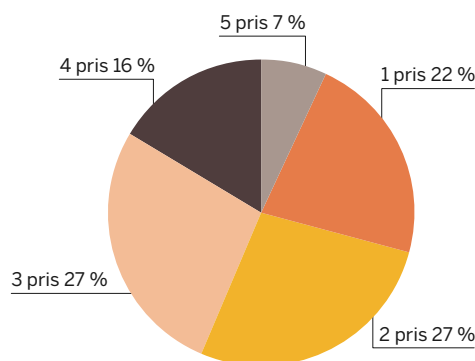
Figur 12. Terminsprisernas utveckling

Stora skillnader mellan prisområdena i Norden

Norden hade ett gemensamt spotpris 22 procent av tiden under halvåret, vilket framgår av figur 13. Motsvarande period föregående år var siffran 4 procent och 2007 var den 21 procent. Ett gemensamt spotpris innebär att samtliga områden är integrerade till en gemensam nordisk elmarknad vilket skapar bättre förutsättningar för konkurrens än när det förekommer prisområdesdifferenser i Norden.

Figur 13. Andel av tiden som Norden var uppdelat i prisområden

Källa: Energimarknadsinspektionen och Nord Pool

En viktig förklaring till prisskillnaderna under perioden var att kraftig nederbörd i Norge bidrog till lokalt lägre priser där som låstes inne på grund av reducerad överföringskapacitet mellan Sydnorge och Sverige till följd av kabelbrotten i Oslofjorden. En annan orsak var bortfallet i kärnkraftsproduktionen. I slutet av halvåret var dessutom priserna i Tyskland betydligt mer varierande, delvis på grund av underhållsaktiviteter i landets kärnkraftverk, vilket påverkade de danska prisområdena. I tabell 4 framgår hur stor del av tiden som ett gemensamt spotpris rådde i Norden under respektive månad perioden april–september 2009.

Tabell 4. Andel av tiden med ett gemensamt pris i Norden

Månad	Andel av tiden med ett gemensamt pris
April	21 %
Maj	40 %
Juni	37 %
Juli	24 %
Augusti	10 %
September	1 %

Källa: Energimarknadsinspektionen och Nord Pool

Sverige hade ett gemensamt spotpris med Finland under 98 procent av tiden. Förutom konstellationer med Finland var gemensamt pris med Danmark det mest förekommande under perioden vilket redovisas i tabell 5.

Tabell 5. De vanligast förekommande områdeskonstellationerna för Sverige april–september 2009

Områdeskonstellation	Andel av tiden med gemensamt pris
Sverige och Finland	98 %
Sverige och östra Danmark	83 %
Sverige och västra Danmark	64 %
Sverige och Danmark	58 %
Sverige, Danmark och Finland	56 %
Sverige och Nordnorge	52 %

Källa: Energimarknadsinspektionen och Nord Pool

Syd norge var med ett genomsnittspris på 329 kronor per MWh det område med lägst genomsnittligt spotpris under halvåret vilket visas i tabell 6. Östra Danmark var med genomsnittspriset 385 kronor per MWh det område med högst genomsnittligt spotpris. En förklaring till de relativt höga priserna i Danmark är att de hade ett större beroende av periodvis dyrare import från Tyskland. Skillnaden mellan det lägsta och högsta genomsnittspriset var för perioden som helhet 56 kronor per MWh. Sverige hade ett genomsnittligt spotpris på 370 kronor per MWh. I jämförelse med föregående år var de genomsnittliga spotpriserna lägre för alla områden.

Tabell 6. **Genomsnittliga priser i de nordiska elspotområdena april–september 2009**

Elspotområde	Genomsnittspris SEK/MWh
Sverige	370
Finland	370
Östra Danmark	385
Västra Danmark	367
Nordnorge	345
Mellersta Norge	344
Syd norge	329

Källa: Energimarknadsinspektionen och Nord Pool

Sverige föreslås delas in i fyra elprisområden

Svenska Kraftnät föreslog under hösten 2009 att Sverige ska delas in i fyra elprisområden. Detta innebär att Sverige, i situationer då överföringskapaciteten inom landet understiger marknadens efterfrågan på överföring, kommer att delas in i flera prisområden. Därmed kommer elpriserna att variera regionalt inom Sverige. Syftet med indelningen är att upphöra med exportbegränsningarna till angränsande länder och därigenom verka för en mer integrerad och bättre fungerande nordisk elmarknad.

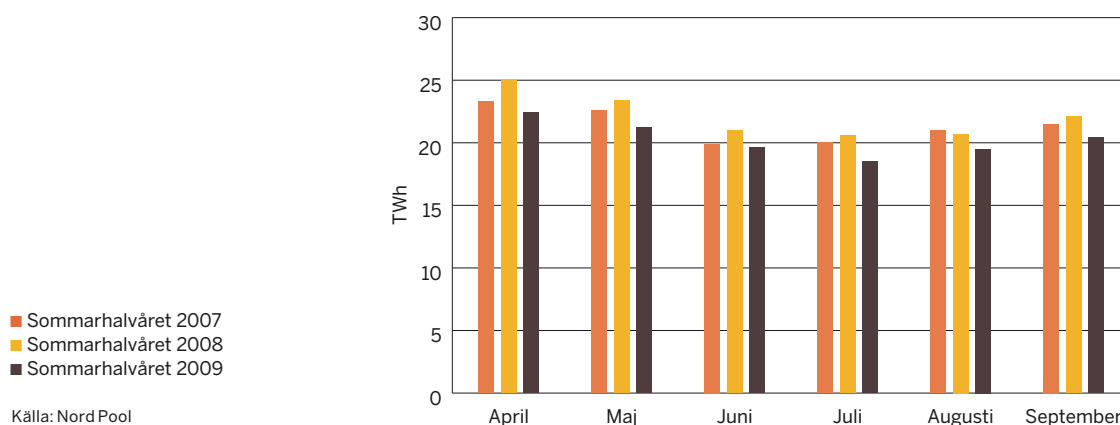
Bakgrunden är att branschorganisationen Dansk Energi anmält Svenska Kraftnät till EU-kommissionen för missbruk av dominerande ställning. Idag hanterar Svenska Kraftnät huvudsakligen överföringsbegränsningar inom Sverige genom att begränsa exporten av el till omkringliggande länder. Dansk Energi anser att detta strider mot principen om fri rörlighet för varor och tjänster inom EU medan Svenska Kraftnät menar att man agerar i enlighet med EU:s konkurrensregler. EU-kommissionen har gjort en preliminär bedömning att agerandet kan strida mot konkurrensreglerna. Därför har Svenska Kraftnät föreslagit att dela in Sverige i fyra anmälningsområden senast den 1 juli 2011, vilket i sin tur innebär att det kan bildas olika prisområden inom Sverige. Definitivt beslut i frågan väntas tas i början av 2010.

Svenska Kraftnät har valt en indelning i fyra anmälningsområden för att få en modell som är anpassad till många tänkbara scenarier under lång tid. Gränsdragningen av snitten föreslås göras i öst-västlig riktning genom Småland (i höjd med Oskarshamn), södra Norrland (norr om Gävle) och norra Norrland (norr om Skellefteå).

Minskad handel på Nord Pools spotmarknad

Under perioden april–september handlades färre kontrakt på Nord Pool än under motsvarande period 2008, se figur 14. Totalt minskade mängden handlad el med åtta procent mellan åren. Nedgången beror på den minskade elanvändningen i Norden. Detta bekräftas av att den totala omsättningen ställd i relation till den totala elanvändningen inte skiljde sig mellan 2008 och 2009 utan har legat på en nivå runt 78 procent.

Figur 14. Omsättning på NordPools spotmarknad

Slutkundsmarknaden

Slutkundsmarknaden

Elhandeln den största delen av kundernas totala elkostnad

Kundens totala kostnad för el består av en nätavgift, ett elhandelspris samt energiskatt och moms. Kunderna kan fritt välja elhandelsföretag och elavtal, men däremot inte elnätsföretag då elnätsverksamhet utgörs av ett naturligt monopol.⁷ Kunderna hänvisas därför till sitt lokala elnätsföretag.⁸

För en villakund med en årlig förbrukning på 20 000 kWh motsvarar elhandeln i genomsnitt 42 procent av den totala årskostnaden medan nätavgiften i genomsnitt motsvarar 18 procent av den totala årskostnaden. Resterande 40 procent betalar kunden i skatt och moms.⁹

Fler än 120 elhandlare att välja mellan

Den 30 september 2009 fanns det 121 elhandelsföretag¹⁰ på den svenska slutkundsmarknaden. Under april–september 2009 tillkom två elhandelsföretag för kunderna att välja mellan. De två nya företagen var Göteborg Energi Din El AB som tidigare hade namnet Plusenergi AB¹¹ samt Bixia AB som är en sammanslagning av de tre tidigare separerade varumärkena Östkraft AB, Fyrstads Kraft AB och Höglands Energi. Tre elhandlare upphörde under halvåret med att ta emot nya kunder för att därefter upphöra med sin elhandelsverksamhet. Nordic El och Uppsala Energi fusionerades med Telge Energi medan Surahammar Energi fusionerades med E.ON.

Rörligt prisavtal den vanligaste avtalsformen

För första gången någonsin är den vanligaste elavtalsformen bland svenska hushåll rörligt prisavtal.¹² I september 2009 hade cirka 28 procent av kunderna avtal om rörligt pris, jämfört med 20 procent vid samma tidpunkt 2008. Den avtalsform som minskar mest är tillsvidarepris. I september 2009 hade cirka 27 procent av alla kunder tillsvidarepris, en minskning med 10 procentenheter från samma tidpunkt 2008. Den sjunkande andelen kunder med tillsvidarepris är sannolikt ett resultat av att kunderna på elmarknaden blivit mer medvetna om att tillsvidarepriset ofta är högre än priset för fasta och rörliga avtal som kunden aktivt tecknar med ett elhandelsföretag.

⁷ Anledningen till att elnätsverksamheten är naturligt monopol är att det vore samhälls-ekonomiskt ineffektivt att anlägga parallella elnät.

⁸ Energimarknadsinspektionen granskar skäligheten i den nätavgift som elnätsföretagen tar ut av kunden.

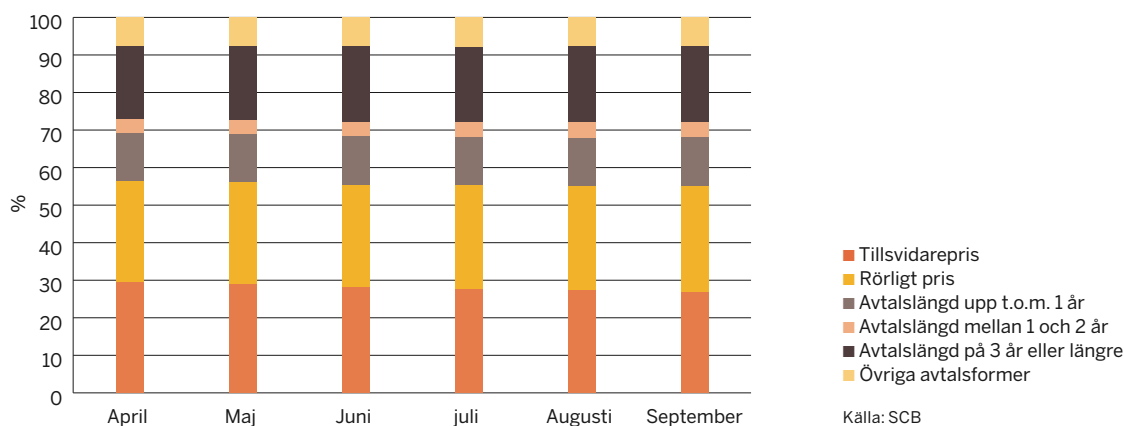
⁹ Enligt statistik från SCB och Energimarknadsinspektionen per den 1 januari 2009.

¹⁰ Detta enligt statistik från elpriskollen.se. Elpriskollen.se är en webbaserad elprisjämförelse som drivs av Energimarknadsinspektionen. Elhandelsföretagen är enligt lag inrapporteringskyldiga till Energimarknadsinspektionen för de elpriser och elavtal som erbjuds kunden under förutsättning att de erbjuder kunden någon av de vanligaste avtalstyperna på marknaden. På elpriskollen.se publiceras sedan uppgifterna enhetligt med alla rörliga och fasta kostnader samt skatt och moms inkluderat.

¹¹ Plusenergi AB samägdes av Göteborg Energi och Vattenfall.

¹² Statistiska centralbyrån (SCB) började med mätningar gällande elavtalsformer 2001.

Figur 15. Andel kunder per avtalsform

Gynnsamt halvår för elkunden

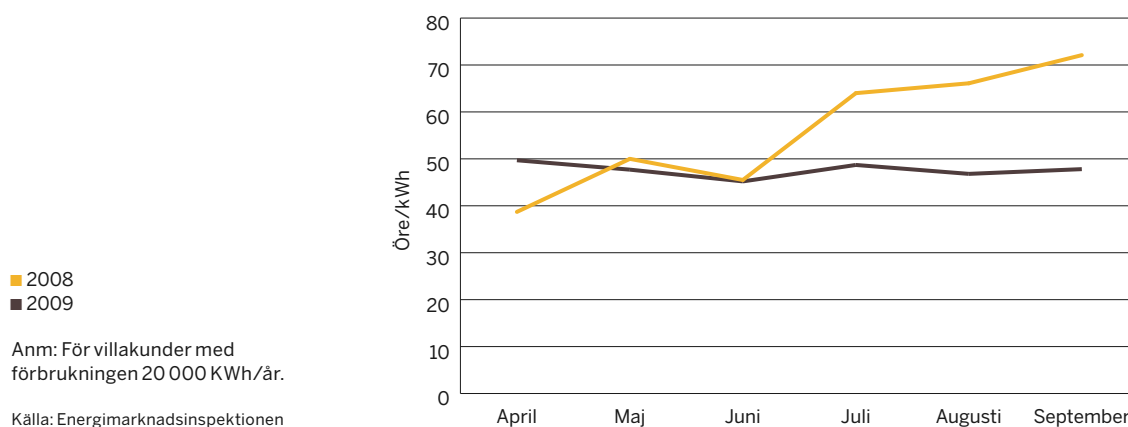
Den globala lågkonjunkturen fortsatte att påverka ekonomin under halvåret med låga bränslepriser och en låg efterfrågan på el som följd. Detta innebar lägre inköspriser på el för elhandlarna vilket generellt sett föranledde lägre elpris även för kunden.

I figur 16 och 17 framgår att prisutvecklingen för villakunder generellt sett hamnade på lägre nivåer under april–september 2009 än under samma period 2008. Samma sak gällde för lägenhetskunderna. För villakunder med avtal om rörligt pris skiljde det varje månad i snitt 8,5 öre per kWh och för avtal om fast pris 1 år var skillnaden i snitt 16 öre per kWh. För villakunden med avtal om rörligt pris motsvarade prisskillnaden mellan 2008 och 2009 en minskad årskostnad med 1 700 kronor medan prisskillnaden för villakunden med avtal om fast pris har inneburit en minskad årskostnad om 3 200 kronor.

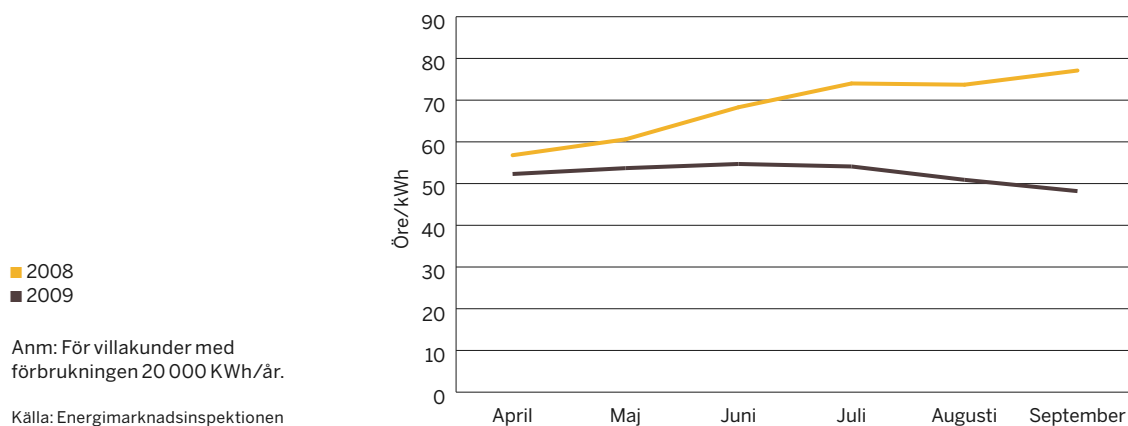
Skillnaden för lägenhetskunden mellan halvåret 2009 jämfört med 2008 var 13,5 öre per kWh för avtal om rörligt pris och 17 öre per kWh för avtal om fast pris 1 år. För lägenhetskunden med såväl avtal om rörligt elpris som avtal om fast elpris motsvarade prisskillnaden en minskad årskostnad om ungefär 300 kronor.

Priset för såväl avtal om rörligt pris som för avtal om fast pris 1 år var betydligt stabilare under april–september 2009 än under motsvarande period 2008. Under 2009 låg genomsnittspriserna för de vanligaste avtalen på nivåer mellan 45 öre per kWh och 55 öre per kWh. Under halvåret 2008 hamnade priserna istället i ett intervall mellan 39 öre per kWh och 77 öre per kWh. Orsaken till denna skillnad finns att hämta i den globala lågkonjunkturen då faktorer som påverkar elpriset, exempelvis efterfrågan på el och kolpriset, under perioden 2009 befann sig på en lägre nivå än under 2008 då både konjunktur och bränslepriser fluktuerade mycket kraftigare.

Figur 16. Prisutveckling rörligt pris

Figur 17. Prisutveckling fast pris 1 år

Stora prisskillnader mellan elhandlarna

Det råder stora prisskillnader mellan de olika elhandelsföretagen. Prisskillnaden mellan det billigaste och det dyraste avtalet för en lägenhetskund var under perioden i genomsnitt mellan 600 och 700 kronor per år beroende på avtalstyp, se tabell 7. Motsvarande prisskillnad för en villakund var i genomsnitt mellan 1 600 kronor och 3 000 kronor per år.

Tabell 7. **Genomsnittlig prisskillnad mellan det dyraste och billigaste avtalet för tre vanliga avtalsformer, kronor per år**

	Fast pris 1 år	Fast pris 3 år	Rörligt pris
Lägenhet			
2 000 kWh/år	700	700	600
Villa med elvärme			
20 000 kWh/år	3 000	2 300	1 600

Tillsvidarepriset det dyraste alternativet för kunden

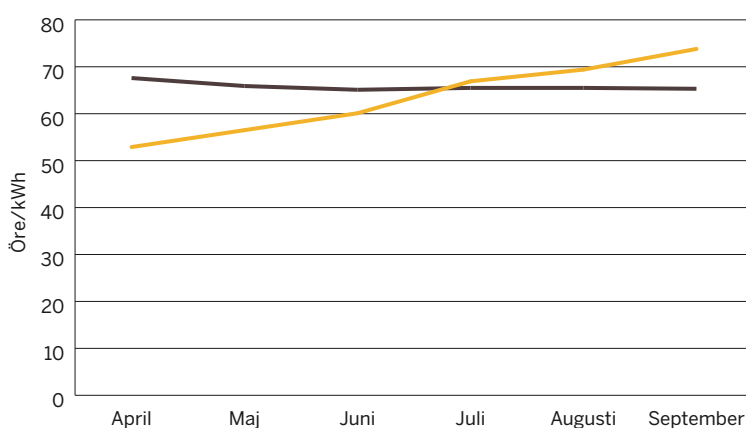
Under perioden april–september 2009 var tillsvidarepriset¹³ betydligt dyrare per kWh än såväl avtal om fast pris som avtal om rörligt pris betydligt dyrare per kWh.

För villakunden med avtal om fast pris 1 år skiljde det i genomsnitt 16,9 öre per kWh jämfört med tillsvidarepriset medan prisskillnaden jämfört med avtal om rörligt pris var 22,7 öre per kWh. För villakunden med avtal om fast pris 1 år motsvarade prisskillnaden mot tillsvidarepriset en årlig besparing på 3 400 kronor medan prisskillnaden mot tillsvidarepriset för en villakund med avtal om rörligt pris motsvarar en årlig besparing på 4 500 kronor.¹⁴

För lägenhetskunden med avtal om fast pris 1 år skiljde det i genomsnitt 18,2 öre i jämförelse med tillsvidarepriset medan samma jämförelse för avtal om rörligt pris visade en skillnad på 23,1 öre per kWh. För en lägenhetskund med avtal om fast pris 1 år motsvarar denna prisskillnad ungefär 350 kronor per år. För en lägenhetskund med avtal om rörligt pris motsvarar prisskillnaden ungefär 450 kronor per år.

Det genomsnittliga tillsvidarepriset sjönk inte i samma utsträckning som priset i övriga avtalsformer under perioden utan hamnade på betydligt högre prinsnivåer som visas i figur 18. En av orsakerna till trögrörligheten i tillsvidarepriset är att elhandelsföretagen är skyldiga att informera kunden 15 dagar innan en ändring av tillsvidarepriset träder i kraft.¹⁵ Ytterligare en förklaring är att kunder med tillsvidarepris är mindre benägna att agera på marknaden. Detta ger elhandlarna en möjlighet att hålla ett högre pris för tillsvidarepriset än för övriga avtal och samtidigt behålla kunden.

Figur 18. Prisutveckling tillsvidarepris

■ 2008
■ 2009

Anm: För villakunder med förbrukningen 20 000 kWh/år.

Källa: Energimarknadsinspektionen

En relativt ny företeelse på slutkundsmarknaden är att elhandelsföretag börjat prissätta tillsvidarepriset på samma sätt som ett traditionellt rörligt pris, det vill säga kopplat till priset på Nord Pool plus ett påslag. Tillsvidarepris anges i normala fall med ett fast pris per kWh. Antalet elhandelsföretag som valt att prissätta sitt tillsvidarepris på samma sätt som rörligt pris har under halvåret 2009 ökat något¹⁶ för att i september 2009 omfatta sju elhandelsföretag¹⁷. Denna prissättning kan innebära ett lägre pris för dessa kunder då prinsnivån för avtal om rörligt elpris historiskt visat sig vara lägre än tillsvidarepriserna.

¹³ För kunder som nyligen flyttat in i sitt boende eller av någon annan orsak saknar elavtal ska elförsörjningen för kunden ändå garanteras. Enligt lagen anvisas därför kunden ett specifikt elhandelsföretag. Det pris som kunden då betalar för sin el, det anvisade priset, kallas i regel för tillsvidarepris. Till dess att kunden aktivt tecknar en annan avtalsform fortsätter faktureringen till kunden att ske efter det anvisade elpriset.

¹⁴ Uppgifter hämtade från elpriskollen.se.

¹⁵ Enligt de allmänna avtalsvillkoren som är utarbetade av Svensk Energi efter överenskommelse med Konsumentverket.

¹⁶ I mars 2009 var det fem elhandelsföretag som prissatte tillsvidarepriset med ett rörligt pris.

¹⁷ Alvesta Energi AB, Karlshamn Energi Elförsäljning AB, Mellansköles Kraft AB, Sollentuna Energi AB, Sundsvall Energi AB, Vinninga Energi AB och Töre Elförsäljning AB.

Vanligt med fasta avgifter i elhandeln

Merparten av elhandlarna tar ut en fast årsavgift av sina kunder.¹⁸ Under september månad 2009 var det fem av de 121 elhandelsföretagen som inte debiterade sina kunder någon fast årsavgift. Sju elhandelsföretag tog ut olika årsavgifter för lägenhetskunder och för villakunder.¹⁹

Nivån på den fasta årsavgiften skiljer sig åt mellan elhandlarna. För både lägenhetskunder och villakunder som tecknat ett avtal om rörligt pris uppgår den lägsta fasta årsavgiften till 150 kronor per år samtidigt som den högsta fasta årsavgiften uppgår till 750 kronor per år. För kunder som istället tecknat avtal om fast pris 1 år så uppgår den lägsta fasta årsavgiften till 100 kronor per år och den högsta fasta årsavgiften till 400 kronor per år.²⁰

Flertalet elhandlare erbjuder miljöavtal

Av de 121 elhandelsföretag som säljer el till konsumenterna i Sverige så är det 70 elhandlare som erbjuder miljöavtal²¹. Bland miljöavtalen är det ungefär hälften av avtalen som sammankopplas med ett specifikt miljöpåslag medan resterande miljöavtal inte föranleder någon specificerad tilläggs-kostnad för kunden. De flesta elhandlarna som tar särskilt betalt för miljöavtalen använder sig av ett rörligt miljöpåslag. De rörliga miljöpåslagen varierade under perioden från 0,4 till 2,5 öre per kWh. Några få företag väljer att ta ut en fast kostnad per år för miljöavtalen.

Inom kategorin miljöavtal finns exempelvis de enskilda miljömärkningarna Bra Miljöval²² och SERO-el²³. Den vanligaste av dessa är Bra Miljöval som i september 2009 motsvarade 13 procent av samtliga avtal som rapporterades in till elpriskollen.se.

Ökad aktivitet bland hushållen

Antalet byten var under det gångna halvåret 35 procent högre än föregående år och 20 procent högre än under 2007. Omkring 39 000 hushållskunder per månad bytte elhandlare under april–september 2009 vilket visas i figur 19. Totalt sett bytte cirka 5 procent av hushållskunderna elhandelsföretag under perioden. Den ökade aktiviteten leder till en ökad konkurrens, vilket gynnar kunderna och pressar priserna. Att antalet byten har ökat kan ha flera orsaker. Bland annat kan kunderna ha haft en högre benägenhet att se över sina kostnader i en lågkonjunktur. Den ökande mängden information i massmedia kan också ha haft påverkan på den ökande kundaktiviteten.

¹⁸⁾ Elhandelsföretagen har en skyldighet enligt lag att vid marknadsföring av el ange ett så kallat jämförpris. Jämförpriset som anges i öre per kWh ska innehålla en sammanlagd kostnad för elförbrukningen och inkludera såväl elpriset som skatt och moms samt eventuella fasta och rörliga kostnader.

¹⁹⁾ Enligt statistik från elpriskollen.se.

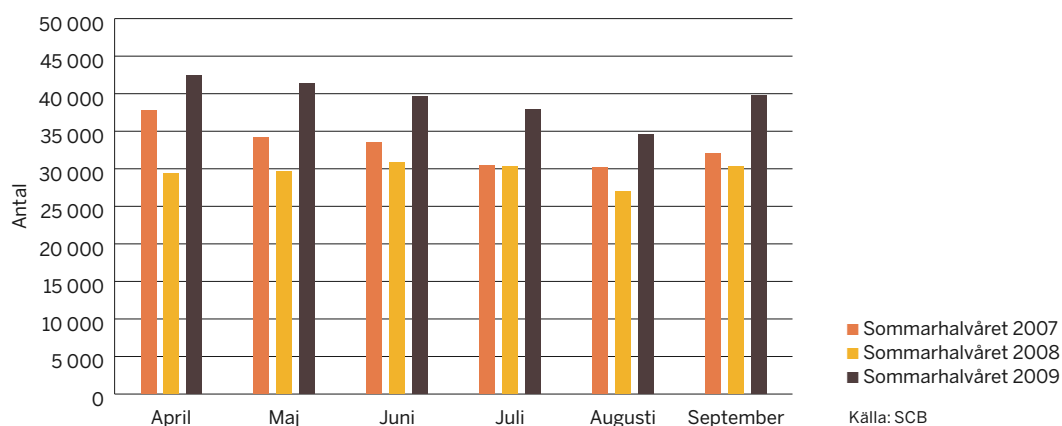
²⁰⁾ Enligt statistik från elpriskollen.se.

²¹⁾ Miljöavtal innehåller el som endast är producerad av förnyelsebara energikällor dit vindkraft, solenergi, geotermisk energi, våg-energi, vattenkraft och biobränsle räknas.

²²⁾ Bra Miljöval är en miljömärkning från Svenska Naturskyddsföreningen som förbunden med olika miljökrav och elhandelsföretag som anslutit sig till märkningen kontrolleras. Energislagen som omfattas är vattenkraft utbyggd före 1996, biobränsle samt vindkraft och solenergi.

²³⁾ SERO-el är en miljömärkning från Sveriges Energiföreningars Riksorganisation och omfattar energislagen vindkraft, småskalig vattenkraft och solet.

Figur 19. Antal byten av elhandlare

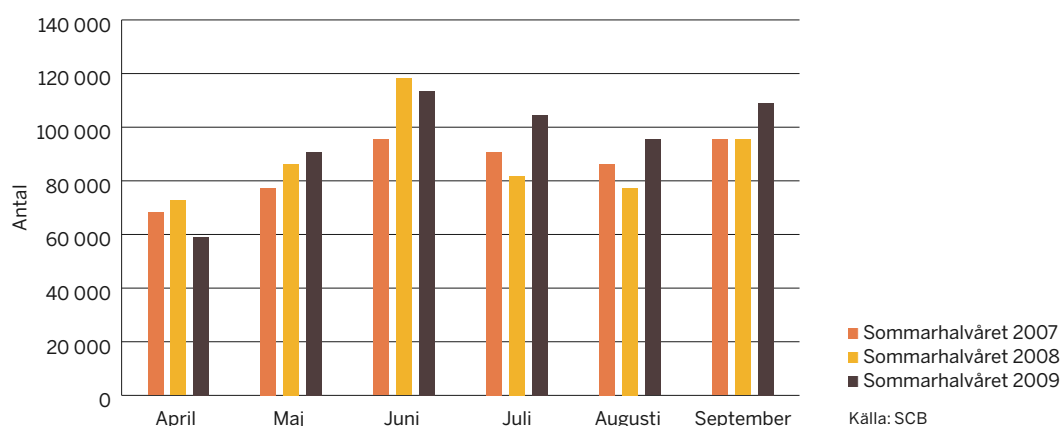

Förutom att byta elhandlare kan kunder vara aktiva på elmarknaden genom att omförhandla sitt avtal med sin nuvarande elhandlare. Omförhandling kan innebära att en kund som tidigare inte bytt avtal och därmed har haft ett tillsvidarepris väljer att teckna ett avtal om fast eller rörligt pris hos den anvisade elhandlaren. Omförhandling kan också innebära att en kund vars avtal löper ut väljer att teckna ett nytt avtal hos samma elhandlare.

Totalt omförhandlade cirka 572 500 hushållskunder sina avtal under halvåret, vilket motsvarar 12,6 procent av alla hushållskunder. Detta var en ca 10-procentig ökning i jämförelse med 2007 och 2008. Figur 20 visar antal omförhandlade avtal per månad.

Sammantaget var ungefär 808 000 hushållskunder aktiva på elmarknaden under perioden, antingen genom att byta elhandlare eller genom att byta avtal med sin befintliga elhandlare. Detta motsvarar nära 18 procent av det totala antalet hushållskunder på den svenska elmarknaden.

Figur 20. Omförhandlade avtal

Politisk vilja om nordisk slutkundsmarknad

Slutkundsmarknaden för el är nationell till skillnad från råkraftsmarknaden²⁴ som är nordisk. Sedan flera år tillbaka finns det en politisk vilja att även skapa en gemensam nordisk slutkundsmarknad för el. I maj 2009 föreslog Energimarknadsinspektionen tillsammans med sina nordiska motsvarigheter inom NordREG²⁵ att elkunder i Sverige, Danmark, Norge och Finland senast år 2015 fritt ska kunna välja elhandlare över nationsgränserna. Förslaget presenterades i en rapport till det Nordiska ministerrådet. De nordiska energiministrarna uttalade den 27 oktober 2009 ett stöd för NordREG:s förslag. Till det nästkommande ministermötet, som planeras till våren 2010, ska NordREG ta fram en detaljerad färdplan med de nödvändiga åtgärder som krävs för att skapa en gemensam slutkundsmarknad. Konkurrensen skulle förbättras vilket i sin tur skulle föra med sig fördelar för kunderna som skulle gynnas av förbättrad service och ökat utbud av produkter.

²⁴Se kapitel 4 i denna rapport.

²⁵ De nordiska tillsynsmyndigheternas samarbetsorganisation.

